

Teorija o Geji - James Lovelock

Butorac, Anđa

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:469057>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

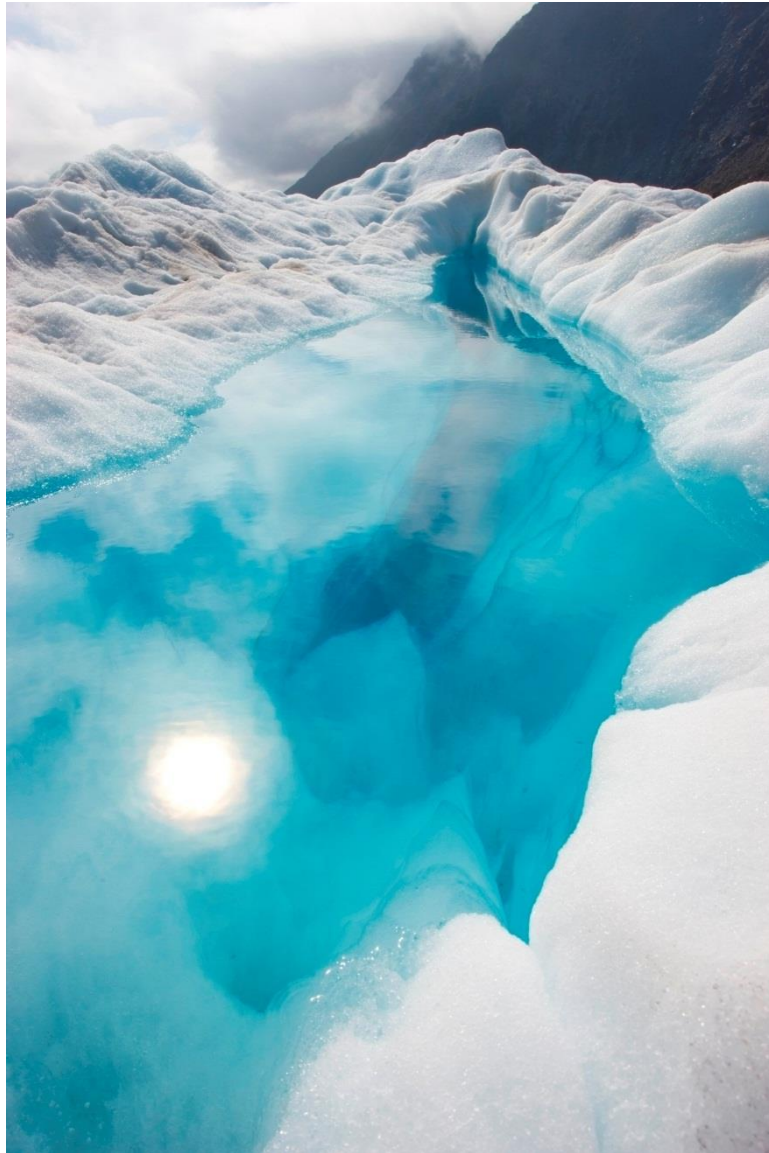
Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Završni rad

“TEORIJA O GEJI – JAMES LOVELOCK”

Sveučilište u Rijeci | Filozofski fakultet u Rijeci | Odsjek za Kulturalne studije

Preddiplomski studij Kulturologije
Mentor/ica: Doc. Dr. Sc. Sarah Czerny
Student/ica: Anđa Butorac, 009071831
Rijeka, Rujan, 2018

SADRŽAJ:

1.0.....	SAŽETAK (3 str)
1.1.....	O ČEMU SE ZAPRAVO RADI?(3-5 str)
1.2.....	ONEČIŠĆENJE...GEJE (6-9)
1.3.....	SUSTAV VJEROVANJA / PROMJENE (9-11)
1.4.....	POTRAGA ZA IZVOROM ŽIVOTA (11-12)
1.5.....	OD ATOMA DO SLONA (12-15)
1.6.....	PITANJE SVIJESTI (15-17)
1.7.....	EVOLUCIJA / KREACIONIZAM (18-20)
1.8.....	INTELIGENCIJA U PRIRODI (20-21)
1.9.....	ČOVJEK / ZNANOST / RELIGIJA (21-27)
1.10.....	POPIS LITERATURE (28)

Ključne riječi: Geja, teorija Geje, inteligencija, priroda, okoliš, onečišćenje, klimatske promjene, znanost, religija, evolucija, svijest

SAŽETAK

Za temu završnog rada odlučila sam se baviti “Teorijom Geje” o kojoj ću reći nešto više u nastavku. U samom početku ću ukratko opisati što bi to bila teorija Geje, nakon čega ću krenuti sa analizom teorije, njenim glavnim problemima, utjecaju na sam koncept i znanstvenicima koji su se bavili ovom tematikom. Rad sam odlučila podijeliti na poglavlja, ovisno o različitim segmentima, koji su na neki način upleteni u teoriju Geje i koje sam smatrala meni osobno zanimljivima, te korisnima za istaknuti s obzirom na sve što ova tematika pruža.

Počevši od toga da je teorija Geje jako širok koncept, o kojem se može govoriti na više načina, te iz više različitih perspektiva, za mene je bilo nužno da se fokusiram na jednu točku, koja će mi u procesu pisanja koristiti kao kostur, za gradnju svih ostalih elemenata teorije. Taj kostur također smatram i susedom ovog rada, a odnosi se na utjecaj znanosti i religije u teoriji Geje. Sam rad sam odlučila započeti sa osnovama za ovu temu, a to su pitanja poput; „Što je to Geja? Tko smo mi? Što je svijest? Odakle potičemo?“ Navedena pitanja se nalaze u nadolazećim poglavljima i ona su usko vezana za teoriju Geje, stoga smatram da su ta pitanja ključna za bolje shvaćanje samih sebe, pa tako i našeg pozicioniranja u svemiru. Poglavlja ovog rada su prožeta različitim varijacijama na temu teorije Geje, pa tako neka od njih uključuju pitanje svijesti, atoma i materije, dok druga problematiziraju djelovanje čovjeka na okolinu i klimatske promjene. Do sada sam ukratko navela samo neke od segmenata rada, kao uvod za bolje razumijevanje čitatelju, a nadalje bih voljela krenuti sa opisom teorije i malo podrobnije opisati o čemu se zapravo radi.

O ČEMU SE ZAPRAVO RADI?

Tokom pisanja rada i istraživanja o teoriji Geje, došla sam do zaključka da je utjecaj znanosti i religije u teoriji Geje neprikosnoven. Stoga će cijeli tok pisanja ovog rada biti satkan od ta dva segmenta (religije i znanosti), čime ću i okončati tematiku, te pokušati iznijeti krajnje osobno stajalište vezano uz taj problem. Ono što smatram izričito bitnim za napomenuti, jest činjenica da je sveukupna teorija Geje kao samoodrživog razvoja neobuhvatljiva, baš zato jer čovjek nije u stanju proniknuti u sve tajne prirode, no o tome ću više u narednim poglavljima.

Kada govorimo o teoriji Geje, važno je spomenuti jako bitnog autora, biologa, kemičara i istraživača po imenu James Lovelock, koji u svojim knjigama pod nazivom “Osveta Geje” i “Geja - Novi pogled na život zemlje” opisuje što bi to bila Geja. Prema Lovelocku Geja nije ništa drugo doli upravo taj samoregulacijski organizam koji uključuje, cijelu površinu zemlje i sav život, kako na njoj, tako i u njoj. Pa se sa time u

nastavku može reći da autor Geju vidi kao živo, svjesno biće.¹ Lovelockova teorija Geje me impresionirala, i vjerujem da je poprilično točna, baš iz tog razloga što Lovelock nudi dokaze koji potkrjepljuju njegovu teoriju. Rekla bih da su svi dijelovi u njegovoj knjizi, kao i činjenice vjerodostojni, jer na zaista dobar i detaljan način, opisuju kako priroda funkcionira i u kojoj mjeri je sve isprepletano i umreženo. No, ipak na kraju rada ću ostaviti mjesto kritici njegove teorije i iznesti mišljenje o načinu na koji Lovelock opisuje teoriju Geje. Ono što mi se čini kao najvažnije za istaknuti uz opis postavljena pitanja “Što je to Geja?” je njena opstojnost, drugim riječima samo-održivost, o kojoj Lovelock govori, kada spominje mnogostruke katastrofe i izmjene klimatskih perioda, tokom razvoja Geje kroz njene razne epohe. Lovelock navodi kako su se kroz duga i višestruka ledena doba dogodile drastične promjene u klimi i vegetaciji, nakon kojih je zaista nevjerojatno i fascinirajuće, da zemlja uspijeva regulirati i održati svoj razvoj. Jedan od primjera su područja Britanskog otočja, gdje se nekad prostirala bujna vegetacija i drveća koje iz ptičje perspektive danas izgleda mnogo drugačije nego onda. No bez obzira na sve to Geja i dalje pronalazi balans za održavanje ekosustava.² Rekla bih da nas autor zapravo želi potaknuti na razmišljanje o prirodi i svemiru kao jednom inteligentnom dizajnu, koji na neki iznemogli, pronicljivi način uvijek uspije pronaći korespondirajuće, uviđavno rješenje, koje nije nauštrb nikoga, već pokreće smjernicu djelovanja, koja je umjerena, kako bi se život u svim mnogobrojnim oblicima i mutacijama i dalje mogao održavati.

Lovelock ističe značaj održavanja atmosferske smjese stalnom, tj. postojanom, jer bez obzira na velike izmjene u postotku plinova u atmosferi, ona je i dalje održiva što je doista nevjerojatno.³ Usporedbu Gejine održivosti, Lovelock je uprizorio sa vožnjom zavezanih očiju, pa tako kaže; “Izgleda da su klima i kemijska svojstva zemlje tijekom prošlosti sve do danas bili optimalni za život. Da je to slučajnost, isto je toliko vjerojatno kao što bi bilo proći bez ozljeda u vožnji zavezanih očiju u vrijeme najgušćeg prometa.”⁴ Kada autor govori o nastanku života, on navodi samoslične opetovane obrasce, tj. udruživanje odgovarajućih spojeva, ili atoma, pa tako i sličnih jedinki, mikroorganizama, te čestica koje svojim združivanjem stvaraju nove kompleksnije oblike.⁵ Na taj način od nečega što je u prvotnom obliku bilo jedna recimo tako “bazična pojava” ili komponenta života, postaje složena, skladna životna cjelina, sposobna za kognitivne procese i djelovanja koja do tada nisu bila ostvariva. Dobar primjer za to su nastanci oceana i zraka, za koje ne znamo koliko dugo su se stvarali, ali su uz pomoć zagrijavanja zemljine mase i sunčevog djelovanja, te skupljanjem u visoko radioaktivnom sadržaju počeli oslobađati i stvarati novi plinovi, pa time i novi životni oblici.⁶

---

¹ James Lovelock;Geja;A new look at life on earth;Zagreb; 2005;Str;8-9

² James Lovelock;Osveta Geje;The revenge of Gaia;Zagreb;2006;Str;62-63

³ James Lovelock;Geja;A new look at life on earth;Zagreb; 2005;Str;30-31

⁴ James Lovelock;Geja;A new look at life on earth;Zagreb; 2005;Str;34

⁵ James Lovelock;Geja;A new look at life on earth;Zagreb; 2005;Str;38

⁶ James Lovelock;Geja;A new look at life on earth;Zagreb; 2005;Str;42

Pa si tako možemo postaviti pitanje „kako od ničega nastane nešto?“ Što je zapravo idealan prikaz Gejinog postojanja, koja je moguće bila ogoljena poput površine mjeseca, ali je djelovanjem okoline i različitih spojeva na njoj i oko nje, došlo do stvaranja života. Jedan od dokaza zemlje kao živog planeta je stalna temperatura zemlje. Kada bi temperaturu zemlje određivala samo toplina sa sunca, naš bi planet bio zamrznut tijekom prve i polovice drugog eona postojanja života, kaže Lovelock. Tijekom 3 i pol eona površinska temperatura ostaje stalna, te pogodna za život, baš kao što i naša tjelesna temperatura ostaje stalna bez obzira na godišnje doba i okruženje. ⁷ Jako intrigantan podatak biosfere i samo-održivosti je boja zemlje s obzirom na izmjenu plinova ili nepovoljne uvjete. Pa tako Lovelock tvrdi kako je zemlja u kritičnim periodima mijenjala svoju biosferu i to pomoću nekih mikroorganizama, koji bi inače bili svjetlije nijanse, ali kad bi zemlja imala potrebu održati se toplijom, zbog postojanja života, onda bi mikroorganizmi potamnili i na taj način privukli veće ugrijavanje zemljine površine.⁸ Još jedna od odličnih usporedbi idealnog funkcioniranja Geje je primjer savršenog koezistiranja svih dijelova ljudskog organizma. Autor postavlja pitanje; “Kakve veze ima sve to sa Gejom?” – Možda vrlo važne, jer je i Geja baš poput ljudskog organizma savršeno sposobna za razvijanje, upravljanje i održavanje sustava, koji postavlja neki cilj, uključujući sve preinake, koje se dešavaju na putu do tog cilja. Pa tako Lovelock kaže; “Nije dovoljno samo suprotstaviti se sili koja nas odgurava od cilja; želimo li uspješno provesti neku namjeru, moramo se glatko, točno i neprestano prilagođavati suprotstavljenoj sili.”⁹ Mislim da Geja regulira svoj sustav pomoću mikroorganizama ili bilo kojih drugih živućih entiteta, baš kao što se naš organizam brani povišenom temperaturom, dok smo bolesni, da bismo što prije uništili virus.

Isto tako smatram da je za ovu temu važno, da sami sebi postavimo pitanje;

„U kojoj smo mjeri mi interakcijom i djelovanjem utjecali na tok prirodnih sila i klime, a u kojoj mjeri je to zapravo spontani razvoj zemlje i njenih izmjena, koje se dešavaju kroz vrijeme, neovisno o našem djelovanju?“ U nastavku ću navesti neke od postotaka štetnih utjecaja našeg djelovanja na atmosferu i zagađenje okoliša, te detaljnije navesti statističke podatke, koji ukazuju na to koje zemlje su vodeće u potrošnji prirodnih resursa i utjecaja na prirodu.

---

⁷ James Lovelock;Geja;A new look at life on earth;Zagreb; 2005;Str;44-45

⁸ James Lovelock;Geja;A new look at life on earth;Zagreb; 2005;Str;50-52

⁹ James Lovelock;Geja;A new look at life on earth;Zagreb; 2005;Str;78-79

ONEČIŠĆENJE GEJE

Svojim uplitanjem u prirodni sklad čovjek je na razne načine stvorio disbalans, a jedan od primjera, koji nam ukazuje na poremećaje u prirodi, koji su uzrokovani čovjekovim djelovanjem, su povećani broj termita u iskrćenim šumama, među sve većim brojem drveća koje je počelo trunuti, stvorili su se idealni uvjeti i obrok za termite; "Navalite, u slast."¹⁰ Deforestacija ne prestaje, a količinu metana koji jedan termitnjak ispusti je pet litara u minuti, što je zaista alarmantno i zabrinjavajuće.¹¹ No, to je samo jedan mali problem u gomili problema, koje su prouzročila ljudska djelovanja. Prema najnovijim studijama do 2050-te godine kontinentalne šume, poput europskih i sjevernoameričkih, bi se mogle toliko zagrijati, da će se ugljik koji inače apsorbiraju početi oslobađati.¹² Očito nismo oslobodili dovoljno ugljika u ovako kratkom periodu, pa moramo još. Pišem ovo na ovako ogorčen način, jer sam poprilično tužna kad vidim ljudski nemar, no nismo li svi koji smo barem malo svjesni zbivanja u svijetu, ogorčeni na takve postupke? Stabla umiru, kaže McKibben, kisele kiše promijenile su kiselost tla, oslobađa se sve veća količina ugljika, posljedice se naziru posvuda, a kisele kiše nisu novost. Novost je to da veliki broj voda postaje previše kiselo, da bi se u njima mogao održati život.¹³ Još jedan od problema su klorofluorokarboni koji zarobljavaju toplinu poput ugljikovog dioksida, a koji se nalaze posvuda u atmosferi i uništavaju ozonski omotač.¹⁴

Citiram; "Europska svemirska agencija objavila je da je 2.listopada 2006-te godine iznad Antarktika zabilježeno do sad najveće smanjenje ozonskog omotača. U tom području nedostaje oko 40 milijuna tona ozona. U rujnu 2000-te godine zabilježeno je rekordno smanjenje količine ozona od oko 39 milijuna tona." (Oskar P. Springer, 2008)

Autori također napominju kako se količina ozona u atmosferi, već dulje vremena smanjuje oko 1% godišnje, a znamo da sve tanji ozonski omotač, uzrokuje veće propuštanje ultraljubičastih zraka, koje uništavaju fitoplanktone i mnoga druga bića, što čine temelj hranidbenog lanca.¹⁵ Glavni izvori onečišćenja nisu samo ljudskog porijekla, oni također mogu biti i onečišćenja iz same prirode, koja nastaju erupcijom vulkana, prilikom čega se u atmosferu oslobađaju plinovi, koji mijenjaju sastav zraka i koji također mogu uzrokovati kisele kiše, ali takve prirodne nepogode, nisu ni u približnoj mjeri štetne, koliko čovjek svojim bavljenjem masovnom poljoprivrednom

---

¹⁰ Bill McKibben; Smrt prirode; Čovječanstvo; Klimatske promjene; Zagreb; 2005; str; 35-36

¹¹ Bill McKibben; Smrt prirode; Čovječanstvo; Klimatske promjene; Zagreb; 2005; str; 35

¹² Bill McKibben; Smrt prirode; Čovječanstvo; Klimatske promjene; Zagreb; 2005; str; 49

¹³ Bill McKibben; Smrt prirode; Čovječanstvo; Klimatske promjene; Zagreb; 2005; str; 51-52

¹⁴ Bill McKibben; Smrt prirode; Čovječanstvo; Klimatske promjene; Zagreb; 2005; str; 54-55

¹⁵ Oskar P. Springer i Daniel Springer; Otrovani modrozeleni planet; Meridijani, str; 74-76

proizvodnjom, može nanijeti štetu na tlu kojeg osiromašuje, prvenstveno radi potrebe prehranjivanja sve većeg broja stanovnika.¹⁶

Tu je također i problem dezertifikacije, koja označava širenje pustinjskih predjela. To širenje pustinjskih predjela se dešava zbog pretjeranog uzgoja domaćih životinja, na područjima uz sam rub pustinje, što uzrokuje eroziju tla vjetrom.¹⁷ Problem dezertifikacije ne prijete samo jugu, već cijelom svijetu, pa autori tako napominju kako je bitno zaštititi rubna područja pustinja, te ograničiti uzgoj životinja i posaditi drveće, kako bi se spriječilo daljnje širenje pustinjskog predjela.¹⁸ Jedan od najvećih uzroka onečišćenja prirode, počinje sa nadolaskom tehnološke revolucije, otkrićem parnog stroja, te samim time uvrštavanjem u službu ugljena i nafte kao glavnih derivata, čija potrošnja sa porastom demografske slike, postaje sve veća.¹⁹ Pretpostavlja se da se u današnje doba iz zemlje godišnje izvadi oko 150 milijardi tona ruda, fosilnih goriva, građevinskog materijala, i to sve sa konstantnim porastom, a prerađivanjem tih sirovina u okoliš se ispuštaju velike količine otpadnih plinova, pepela i sl.²⁰ Svi ti otpadni plinovi talože se u tlu i vodi, vodi koju mi svakodnevno konzumiramo, vodi koja je živa, koja posjeduje sposobnost kopiranja i pamćenja informacija, koja kruži našim planetom, teče kroz naša tijela i širi se čitavim svijetom.²¹ (Emoto, 2001)

U svojim istraživanjima sa vodom, Masaru Emoto doznaje vrlo zanimljive činjenice o vodi, a odnose se na reakcije vode na glazbu, pa je tako saznao da se uz Beethovenovu pastoralnu simfoniju voda počela oblikovati u lijepim čistim kristalima, dok je pri puštanju heavy metal glazbe reagirala suprotno i kristali su bili razoreni, ili u najboljem slučaju fragmentirani, iskrivljeni. Drugo istraživanje baziralo se na rečenicama koje su bile zaljepljene na dvije boce vode. Na jednoj je pisalo <hvala ti> a na drugoj <ti budalo>, natpisi su bili okrenuti prema unutrašnjoj strani boce, a rezultati eksperimenta nisu razočarali, naime, voda sa natpisom <hvala ti> oblikovala je prekrasne kristale, dok je voda sa natpisom <ti budalo> oblikovala kristale slične onima iz heavy metal glazbe.²² Prema Emotu voda je ogledalo duše, koje posjeduje mnoštvo lica, što se oblikuju tokom povezivanja sa ljudskom svijesću, pa tako možemo reći da je to ogledalo čista vibracija, koja stvara jedinstvenu frekvenciju i uvelike ovisi o našem načinu razmišljanja.²³ Emoto kaže; “tvar nije ništa drugo nego vibracija. Kad nešto razdvojimo na najmanje dijelove, ulazimo u čudan svijet, u kojemu postoje samo čestice i valovi.“ (Emoto, 2001)

---

¹⁶ Oskar P. Springer i Daniel Springer; *Otrovani modrozeleni planet; Meridijani*, str;77

¹⁷ Oskar P. Springer i Daniel Springer; *Otrovani modrozeleni planet; Meridijani* str;52

¹⁸ Oskar P. Springer i Daniel Springer; *Otrovani modrozeleni planet; Meridijani*, str;52

¹⁹ Oskar P. Springer i Daniel Springer; *Otrovani modrozeleni planet; Meridijani*, str;62-63

²⁰ Oskar P. Springer i Daniel Springer; *Otrovani modrozeleni planet; Meridijani*, str;63

²¹ Masaru Emoto; *Messages hidden in water; Sunmark publishing; Tokyo; 2001; str;13*

²² Masaru Emoto; *Messages hidden in water; Sunmark publishing; Tokyo; 2001; str;18-19*

²³ Masaru Emoto; *Messages hidden in water; Sunmark publishing; Tokyo; 2001; str;80*

Rekla bih da je sami pristup ekologiji zasnivan na pogrešnim postavkama, i to sam primjetila čitajući McKibbena, koji piše o dva pristupa ekologiji; jedan bi bio dubinski pristup, koji sagledava sve faktore i koji pristupa ekologiji na obazriv i svjestan način, dok drugi pristup zastupa antropocentrično gledište, koje čovjeka stavlja u prvi plan, što uključuje i sve čovjekove potrebe uz razvoj tehnologije i linearne ekonomije, preteći je stavljen u prvi plan, dok je dubinski pristup zapostavljen, pa stoga smatram da takav pristup treba problematizirati.²⁴ Mislim da je pogled na prirodu u samom startu pogrešan, jer se na nju gleda kao na „ono drugo“, ono nužno za iskorištavanje, a ne kao sastavni dio nas samih, dio iz kojeg smo nastali i zbog kojeg postojimo. Da bi se Geja oporavila nužne su urgentne promjene, i tu se nadovezujem na autorovu priču o njegovim osobnim promjenama, koje premda djeluju minimalistički i dalje jesu promjene, koje su uvelike korisne za Geju. McKibben je sa svojom obitelji želio putovati, ali što više su im posljedice efekta staklenika postajale jasnije, to su sve češće počeli ograničavati svoje želje, pa su tako umjesto dugih putovanja automobilom, odlučili putovati biciklima. No, to nisu jedini pothvati, koje su poduzeli, umjesto zidanja kade grijane na drva u dvorištu, instalirali su termičke prozore, prestali kupovati plastične vrećice u dućanima, zamijenili ih krpenima i sl.²⁵ McKibben kaže; “Cijeli sam život proveo želeći više, tako da mi je teško zamisliti “manje”, na bilo koji drugi način, osim sa negativnim predznakom. Ipak, važna je mašta. U srži problema leži promjena načina našeg razmišljanja. Ako dođe do toga, uslijedit će djela.” (McKibben, 2005) Što očekivati od vrste koja u dućanima nudi voće koje izgleda idealno u svako doba godine, a znamo da to voće niti obitava u našim krajevima, niti je za njega prirodno da ga ima u svakom dobu godine? Što očekivati od ljudi koje bacaju isto to voće ukoliko je imalo oštećeno? Koliko se samo hrane i vode nerazumno troši i baca, a sa druge strane imamo statističke podatke koji potvrđuju da je 50% stanovništva opskrbljeno vodom slabe kakvoće, pa se stručnjaci boje, kako će se u skoroj budućnosti voditi ratovi zbog vode.²⁶ Još jedan od zanimljivih podataka je registriran od strane Svjetske zdravstvene organizacije, koja godišnje broji više od 30 milijuna trovanja pesticidima, od čega oko 100.000 završava smrću. Problem je što se sumnja da su brojke zapravo dvostruko veće, jer se navedene brojke odnose samo na registrirane slučajeve.²⁷

Prema Lovelocku višak topline koji dolazi iz bilo kojeg izvora zbog ispuštanja stakleničkih plinova, fosilnih goriva i sl. dovodi do otapanja arktičkog leda, izmijenjene strukture oceana, uništenja tropskih šuma itd.. Ljudi bezobzirno postupaju prema zemlji i daju si za pravo da vladaju nad njom, kao da je ona naše

---

²⁴ Bill McKibben; Smrt prirode; Čovječanstvo; Klimatske promjene; Zagreb; 2005; str; 176-177

²⁵ Bill McKibben; Smrt prirode; Čovječanstvo; Klimatske promjene; Zagreb; 2005; str; 182

²⁶ Oskar P. Springer i Daniel Springer; Otrovani modrozeleni planet; Meridijani, str; 68

²⁷ Oskar P. Springer i Daniel Springer; Otrovani modrozeleni planet; Meridijani, str; 126

vlasništvo, naša nekretnina kojom raspolažemo, ne vjerujući u to da je zemlja samo-regulacijski entitet, i to sve jer se držimo starog sustava vjerovanja iz 19-tog i 20-tog stoljeća, koji tvrdi da je zemlja planet sastavljen od mrtvog, inertnog stijena, sa obiljem života na površini.²⁸ Lovelock kaže da je ljudska vrsta planetarna bolest i da je nužno promijeniti kompletan način življenja, a ne samo pokušati liječiti, pa bih se tako nadovezala na Lovelocka mislju da je za samo liječenje kasno, jer liječenje ne može spasiti situaciju, ako ljudi ne krenu mijenjati svoja gledišta naspram zemlje i ako ju ne počnu promatrati kao sastavni dio sebe, kao nešto od čega smo i svi mi sastavljeni, te čiji smo sastavni dio.²⁹ Problema ima mnogo, a još jedan od njih je problem sve manje nedirnete prirode, sve manjeg broja očuvanih prirodnih rezervata, pa sam tako čitajući "Smrt prirode" naišla na zanimljivu rečenicu koja glasi; "S vremenom, pomirili smo se s idejom da više ne možemo biti prvi na vrhu, te smo, umjesto toga počeli cijeniti povijest takvih mjesta, kao izvor dodatnih užitaka i zanimanja." (McKibben, 2005) Mjesta postaju sve zagađenija, a mnogi dijelovi svijeta, gdje je priroda prije bila netaknuta, sada su uništena, ili preuređena, kako bi imala neku drugu funkciju, npr; Neke popularne turističke destinacije. Ovdje ću navesti primjer iz svog osobnog iskustva, a to je popularna destinacija na Thailandu, otok Koh Phangan, koji smo posjetili u Siječnju 2012-te godine, u sklopu održavanja "Full moon" partija, kad se na plaži Had Rin za vrijeme punog mjeseca, okuplja ogroman broj ljudi i slave puni mjesec. Sve je to bilo prekrasno prvu večer, kad smo došli i plesali, ali ono što sam zatekla idućeg jutra me zgrozilo, bezbroj japanki na plaži, boce, smeće, sve ono što je bilo pobacano, more je izbacilo natrag. Sva ta priroda, koja je tako prekrasna sada je uništena, time što se tamo okuplja svake godine sve veći broj ljudi, lokacija se pretvara u skup smeća. Nedugo nakon povratka, bacila sam se u malo istraživanje, jer me zanimalo kako je ta plaža izgledala, prije nego što je postala poznato okupljalište partijanera. Našla sam snimke pojedinih ljudi koji su Koh Phangan posjećivali 80-tih godina, a plaža na njima izgledala je kao raj na zemlji, dok su razlike između onda i sada enormne. Ovakvo djelovanje čovjeka i eksploatacija sačuvane prirode u svrhu plaže zabave, mi je zgražajuće i mislim da je žalosno što se sve više prirode uništava u takve svrhe.³⁰ Odličan kratki dokumentarac „Trouble in paradise” idealno je opisao posljedice ovakvog partija.

SUSTAV VJEROVANJA / PROMJENE

U nastavku ću spomenuti dva autora koji se bave problemom podjele vrijednosnih sudova i govore o tome, na koji način društvo i slika društva, svojim vjerovanjima djeluju na prirodu. Ono što prema Liptonu i Bhaermanu predstavlja znatan problem našeg društva, jest činjenica da smo ograničeni prijašnjim sustavima vjerovanja i načinima razmišljanja, što sam također spomenula i u prošlom poglavlju. Taj način djelovanja na starim uvjerenjima uspoređen je primjerom slona i užeta. Naime, slonu

---

²⁸ James Lovelock; Osveta Geje; The revenge of Gaia; Zagreb; 2006; Str; 22-23

²⁹ James Lovelock; Osveta Geje; The revenge of Gaia; Zagreb; 2006; Str; 27

³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=muqtVV1vZ7M>

je oko noge od malena bilo zavezano uže, i on je navikao na to da se ne može nikud kretati, te se pomirio sa sudbinom da je slabiji od užeta. U međuvremenu slon naraste i sposoban je istrgnuti se i iščupati uže, ali on to ne čini, jer živi u starom uvjerenju da je slabiji od užeta.³¹ Možemo reći da na isti način kao i slon, čovjek živi u zabludi da nije dovoljno moćan, kako bi mogao mijenjati ukorijenjene načine djelovanja i stare paradigme. Postoji jedno veoma zanimljivo proročanstvo američkih indijanaca, koje govori o podjeli na dva puta. Jedan put se zove "Put orla", a drugi "Put kondora". Naime "Put kondora" se odnosi na ljude južne hemisfere, dok se "Put orla" odnosi na one sa sjevera. Dok je "Put kondora" vezan uz osjećaje, intuiciju i duhovnost, "Put orla" veže se uz razum i materiju. U proteklih 500 godina "Put orla" dominira nad "Putem kondora", ali proročanstvo tvrdi, da će se to uskoro promijeniti i da će Orao i Kondor početi letjeti zajedno, kao ravnopravni.³² Ovo sam navela iz razloga što se "Put orla" uzima kao duhovno osiromašen, a sa odvajanjem od ženskog principa i intuicije, te preusmjeravanjem na racionalni i materijalni put, dolazi do postupne alijenacije, tj. do društva u kojem se smanjilo zajedništvo i koje postaje halapljivo, pa tako u enormnim količinama troši resurse svijeta, prema kojem nema obazrivosti.³³

"U slučaju da ste Geji odlučili kupiti rođendansku čestitku- bila je to nedjelja 23.listopada.4004.g.pr.kr. i to prema izračunu anglikanskog biskupa, proučavajući lozu biblijskih začetnika sve do pojave Adama."- kažu Bhaerman i Lipton, kroz podsmijeh, iz tog razloga što si je crkva u to doba davala za pravo uzimati svo znanje ovog svijeta u svoje ruke, upravljajući razmišljanjima ljudi sa banalnom sigurnošću u svoje stavove.³⁴

Sa druge strane se nalaze geolozi pod vodstvom Charlesa Lyella koji procjenjuju da je Geja evoluirala kroz veliki broj eona, sa postepenim i dinamičnim kataklizmama, pa tako Lyell u svojoj knjizi upućuje, da se život pojavio tijekom dugog i sporog razvoja, od kada su neki od organizama već i izumrli, te prepustili mjesto drugima.³⁵ Rekla bih da između te dvije perspektive o nastanku Geje vidimo drastičnu razliku, zato jer se crkva bazira na vjerovanju postanka božjeg svijeta u sedam dana, dok znanstvenici tvrde da je to bio veoma dug period. No, ono što mi se čini najinteresantnije u svemu tome, jest činjenica da većina ljudi i dalje radije vjeruje stavovima crkve, nego znanstvenim procjenama. Mislim da je to zato jer je period djelovanja crkve jedan od najduljih u povijesti, pa je tako ostavio trajni utisak ustaljenih dogmi, koje veliki broj ljudi današnjice niti ne propitkuje, već jednostavno vjeruje. Onog momenta kad je Darwinova teorija pokorila svijet i kad je prihvaćena od strane naroda, crkva počinje padati u drugi plan, stoga ni nije čudo da je pokrenula agresivnu kampanju protiv hereze bezbožnih evolucionista, pa je tako očekivani sukob znanosti i religije dosegao vrhunac već sedam mjeseci nakon objavljivanja "Postanka vrsti" kažu Bhaerman i

---

³¹ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 81-82

³² Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 97

³³ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 98

³⁴ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str;124

³⁵ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 125

Lipton.³⁶ Smatram da je najveći problem Darwinove teorije u tome što se ona bazira na izrazu “samo najjači opstaju”, a sam taj izraz u ljudima izaziva kompeticiju i natjecateljski duh, umjesto kooperacije, sudjelovanja i zajedništva. Pa se tako, rekla bih, većina naroda fokusirala na onu dobru staru “Survival of the fittest” sa prednjačenjem i takmičenjem većih svjetskih sila, umjesto da promijeni način gledanja svijeta i napusti stare postulate. U nastavku citiram meni jako dragu rečenicu; “Međutim, bacimo li pogled na džunglu, vidjet ćemo da zakon džungle ondje uopće ne vrijedi! Kada lavica potrči za gazelom, nju ne zanima tko je najsposobniji, niti umire od želje da ulovi gazelu s najvećim rogovima, koji bi kasnije bili zgodan trofej u njezinom brlogu.”³⁷ Nadovezala bih se na ovaj citat mislju da zakoni prirode nisu natjecateljskog duha, već duha usklađenosti. Taj duh usklađenosti Geje vidimo kroz fraktalnu geometriju, kroz samoslične obrasce, zlatni rez i niz drugih faktora koji nam se prikazuju kada promatramo najmanji detalj, npr; stabljiku neke biljke, njezin cvijet ili morsku obalu, zrno pijeska itd.. Sve je isprepletano i relacijski.³⁸ Činjenica jest da su se naši preci više povezivali sa prirodom i ljudskom anatomijom, nego što mi to činimo danas, pa su tako primijetili da postoji veza između ljudskog ponašanja i zemljinih ciklusa. Stoga ću navesti jednu dobru usporedbu, a to je mjesečev ciklus sa menstrualnim ciklusom, gdje vidimo da su oba ciklusa duga po 28 dana što nije nikakva slučajnost.³⁹ “Ova veza između nebesa te ljudske biologije i ponašanja potakla je drevna društva da udare temelje znanosti (i umijeću) astrologije. Astrološka praksa promatranja obrazaca i pravilnosti, te predviđanja čovjekova ponašanja pokazala se toliko dragocjenom, da su se vladari i vođe država, od najranije zabilježene povijesti, do današnjeg dana konzultirali sa astrolozima, ne bi li im ovi prorekli budućnost njihovih država” (Bhaerman, 2010) Smatram da je teorija Geje priča sa okidačem, jer može promijeniti pogled čovjeka naspram zemlje kao mrtvog bića, i time mu pokazati u kojoj mjeri je priroda inteligentna, te koliko je važno kako postupati naspram Geje, pa tako i naspram sebe samih.

POTRAGA ZA IZVOROM ŽIVOTA

U Knjizi “Uspon života” biokemičara Nicka Lanea pronašla sam zanimljive podatke o Geji, njenom nastanku i razvoju svih oblika života općenito. Započela bih citatom “Dizajn je svuda oko nas kao produkt nasumičnih i istovremeno genijalnih procesa. Evolucionisti često neslužbeno govore o izumima i ne postoji prikladnija riječ koja bi bolje prenijela zapanjujuću stvaralačku snagu prirode.” (Lane, 2012, str. 10)

U nastavku Lane na primjeru enzima (proteina koji ubrzava kemijske reakcije), piše o tome kako se on nalazi u svakom živućem organizmu, od najsitnije bakterije do

---

³⁶ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 129

³⁷ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 131

³⁸ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 135-136

³⁹ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str;226

čovjeka. Ono što je fascinantno je to da enzim potječe od istog pretka, s obzirom na činjenicu, da su genske sekvence, koje kodiraju taj enzim, do te mjere različite, da ih ne možemo razlučiti. Razlog njihovog postanka različitima su drugačiji životni uvjeti i okolina.⁴⁰ Ono što smatram ključnim za istaknuti kod primjera enzima, je enzim kao metafora za čovjekovu separaciju od prirode. Drugim riječima. smatram da enzim ovdje može poslužiti kao metafora za čovjeka, koji je nekad bio prepoznatljiv neodvojiv dio prirode i bilo je jasno da iz nje potječe, dok danas ta srodna prepoznatljivost i veza postaje sve više nevidljiva. Lane spominje nobelovca i biokemičara po imenu Christian De Duve, koji tvrdi da je život morao niknuti brzo, zato jer tako nalaže determinizam kemije, odnosno u kemiji se reakcije dešavaju ili brzo ili nikako. Ono što je za De Duvea izvor života je u svakom slučaju ništa drugo doli pitanje kemije. Prema njemu su se reakcije života odigrale spontano i brzo, točnije njegovom tvrdnjom u periodu od 10 000, a ne 10 milijardi godina.⁴¹ No, bez obzira na sve te tvrdnje, mi nikada ne ćemo saznati kako je nastao život na zemlji, kaže Lane, u nastavku njegovim riječima; “Potraga za izvorom života nije pokušaj da se rekonstruira događaj što se zbio u pola sedam izjutra, onog četvrtka , 3851 bilijun godina prije Krista, nego traganje za općim pravilima koja zasigurno upravljaju nastankom svakog života, posvuda u svemiru, a osobito na našem planetu kao jedinom nama poznatom primjeru.” (Lane, 2012, str. 17)

Prema Laneu kemijska reakcija se događa spontano, ako svi partneri žele sudjelovati u njoj, ili ih se uspije natjerati da djeluju protiv svoje volje. Pa tako neke molekule žele reagirati, ali im je teško prevladati vlastitu stidljivost, no ako ni jedna od molekula ne želi reagirati teško ih je natjerati na to.⁴² Mislim da Laneov primjer sa molekulama može poslužiti kao pandan ljudskom pregovaranju i odlučivanju na konferencijama o klimatskim promjenama, gdje je od presudne važnosti hoćemo li biti “složne molekule” koje će se žrtvovati za dobrobit budućih naraštaja i kolektiva, ili ćemo i dalje vrbovati osobnim potrebama i željama. U tom kontekstu kemijska reakcija ili promjena može uspjeti, jedino ako smo svi voljni sudjelovati, što je zasad nažalost neuspjela misija, s obzirom na činjenicu da neke od zemalja odbijaju surađivati, no o tome više u nastavku.

OD ATOMA DO SLONA

Započela bi ovaj paragraf činjenicom da je daleka zvijezda građena od iste materije kao zemlja, a kako je svijetlost zvijezda slaba, bila je potrebna velika vještina u rukovanju spektroskopom i teleskopom tokom proučavanja zvjezdanih spektara da bi se došlo do takvih saznanja. No, na kraju uz sav napor znanstvenici saznaju da u zvijezdama zapravo nije pronađen ni jedan element kojeg nema na zemlji, i time donose zaključak da smo svi građeni od zvjezdane tvari, a to otkriće predstavlja veliki značaj u znanosti,

---

⁴⁰ Uspon života; Nick Lane; str 13-14 Planetopija;2012;Zagreb

⁴¹ Uspon života; Nick Lane; str 16 Planetopija;2012;Zagreb

⁴² Uspon života; Nick Lane; str 19 Planetopija;2012;Zagreb

pa tako i za čovječanstvo općenito.⁴³ Rekla bih da tim otkrićem možemo proniknuti dublje u pitanje sastava svijeta, svemira i sebe, ali također i pitanje samosvjesne Geje, koja je još uvijek nedorečena tema.

Čitajući “The God particle” primijetila sam da Lenderman u svojim primjerima kroz kvantnu fiziku, govori o nastanku svemira i njegovom stvaranju od najsitnijih golim okom nevidljivih čestica do svekolike materije koja nas okružuje, no ono što mi je najviše zapelo za oko u samom početku čitanja je primjer nevidljive lopte i Sutonaca.⁴⁴

Naime, Sutonci su u navedenom figurativnom primjeru inteligentna vrsta sa drugog planeta, koja dolazi na naš planet i gleda svjetsko nogometno prvenstvo, ali da stvari budu kompliciranije Sutonci u osjetilu vida imaju nedostatak i ne mogu primijetiti nijedan predmet s jakim kontrastom crno bijeloga, pa tako ne vide ni nogometnu loptu na utakmici. Pitanje je kako će Sutonci uspjeti otkriti o čemu se radi, ako ne vide loptu?⁴⁵ Cijeli primjer je zapravo proširena metafora, tj. alegorija za mnoge zagonetke u fizici, naročito značajna za fiziku čestica, a zaključak primjera bi bio da ne možemo shvatiti zakone prirode, ako ne poznamo predmete pomoću kojih se igra vodi, u ovom slučaju je to lopta.⁴⁶

Smatram da je primjer sa Sutoncima lako moguće usporediti sa nama ljudima, kao vrstom kojoj je teško pratiti igru i uopće zamisliti tu “loptu” tj. tu mogućnost da je priroda samosvjesna i inteligentna, kada živimo u svijetu koji nas uči suprotno, koji prirodu postavlja kao nešto drugo. Pitanje koje možemo postaviti je; hoće li ljudski mozak ikada moći shvatiti i uopće pojmiti tajne svemira i kvantne fizike, tajne koje uznemiravaju čak i najveće znanstvenike, a na koje i dalje nema konačnog odgovora?

Čitajući o eksperimentu sa dvostrukom pukotinom i prolaskom elektrona pri čemu je pukotina obasjana snopovima elektrona, saznala sam da elektron, dok prolazi kroz jednu pukotinu “zna” je li druga pukotina zatvorena ili otvorena, pa se ponaša u skladu sa time.⁴⁷ Ova činjenica me iznenadila, jer to znači da čestice mijenjaju svoje ponašanje u skladu sa informacijom, a to smatram veoma bitnim, jer uz pomoć te činjenice možemo ustanoviti da je cijela priroda polazeći od najmanjih čestica vezivnih tvari, koje kreiraju svijet zapravo inteligentna i posjeduje svojevrsnu inteligenciju, koliko god se nama to činilo nestvarno i daleko. Rekla bih da je to još jedan od dokaza kojim skepticizam možemo gurnuti pod tepih i mjesto ustupiti strani vjere u posjedovanje inteligencije prirode.

---

⁴³ The God particle; Leon Lenderman; str;184;Izvori;2000;Zagreb

⁴⁴ The God particle; Leon Lenderman; str;23;Izvori;2000;Zagreb

⁴⁵ The God particle; Leon Lenderman; str;23-25;Izvori;2000;Zagreb

⁴⁶ The God particle; Leon Lenderman; str;25 Izvori;2000;Zagreb

⁴⁷ The God particle; Leon Lenderman; str;223-224 Izvori;2000;Zagreb

No, to ne znači da i dalje ne trebamo preispitivati svoje misli i postavljati pitanja. Dapače mislim da su se kroz povijest očito pokušala iznesti razna mišljenja sa strane mnogobrojnih teoretičara, fizičara i znanstvenika, ali su se konstantno nadmetala ostavljajući nam otvoren prostor da se upitamo što smatramo plauzibilnim, a što ne?

Štoviše, mislim da na takvim primjerima grešaka možemo najbolje vidjeti, koliko je znanost krhka i koliko brzo se cijela paradigma može promijeniti, ukoliko dođe do samo jednog, makar i najsitnijeg otkrića, koje poništi sva stara vjerovanja i teorije. Lenderman napominje kako za određeni elektron nikad ne možemo biti sigurni što će učiniti. Jedan se probije kroz prepreku, drugi ne. Pokusi mogu biti isti, a rezultati posve drugačiji i to je ona čarolija kvantnog svijeta, takva neizvjesnost i mističnost.⁴⁸ Osvrnemo li se malo bolje i počnemo li sa više pažnje promatrati svijet oko sebe, mislim da na isti način kao što Lenderman priča o elektronima i atomima, mi možemo govoriti o magičnim pojavama u prirodi, o prilagodabama životinja njihovom okolišu, o njihovom mijenjaju i neizvjesnosti daljnjeg toka razvoja i promjena u evoluciji vrsta, koje su bile i dan danas jesu misterij svemira. U jednom od paragrafa Lenderman vodi razgovor sa Demokritom- grčkim filozofom koji je skovao termin a-tom, nakon čega u razgovoru sa Lendermanom spominje grčkog filozofa Talesa, kojeg smatra bitnim, jer Tales istražuje od čega je sastavljena zemlja. Konačno pitanje do kojeg je Tales pokušao doći je; od čega je svijet građen, tj. što je ono trajno (nepromjenljivo) u svijetu i kako djeluje? Tales je donio zaključak da je voda konačni i temeljni element, sa čime se mnogi filozofi i znanstvenici nisu složili.⁴⁹ Ovu priču sa Demokritom i Talesom navodim, jer se odlično može povezati sa knjigom autora Masaru Emoto; "Poruke skrivene u vodi" o kojoj sam pisala. Vjerujem da je voda na mnoge načine uvjetovala nastanak života s obzirom na činjenicu da oceani prekrivaju 2/3 planeta i u prošlosti su gotovo u potpunosti prekrivali njegovu površinu, uz iznimku nekoliko malih vulkanskih otoka, koji su ključali i kipjeli, kako to Lane kaže, dok je zemlja bila prošarana pukotinama, a cijeli svijet izvan ravnoteže, u svojim nemirnim djelovanjima.⁵⁰

Lenderman kaže; "Premda nemamo nikakvo znanje o tome što je atom; ne možemo odoljeti iskušenju da oblikujemo neku zamisao o malenoj čestici, koja u našem umu mora predstavljati atom. Mnogo je činjenica koje opravdavaju naše vjerovanje da su atomi materije na neki način povezani sa električnim silama." (Lenderman, 2000, str. 162) Mislim da na toj razini ne-lokalne povezanosti, o kojoj ću govoriti u nastavku, funkcionira i međupovezanost Geje. Stoga bih rekla da je to ona „unutrašnja povezanost“ iste vrste, koju posjeduju atomi u vezama sa električnom silom, tj. ona povezanost koja je nevidljiva, ali ju možemo osjetiti. Lenderman tvrdi da je pri kraju 19-tog stoljeća eksperimentalna znanost uzrokovala raspakiravanje svih velikih riješenih pitanja u fizici, pa tako dolazi do revidiranja teorija, dok se na hrpu pitanja i

---

⁴⁸ The God particle; Leon Lenderman; str;226;Izvori;2000;Zagreb

⁴⁹ The God particle; Leon Lenderman; str;52-53 Izvori;2000;Zagreb

⁵⁰ Uspon života; Nick Lane; str;16 Planetopija;2012;Zagreb

dalje traže odgovori, premda na neke i dalje ne znamo odgovor kao npr; britanski znanstvenik lord Rayleigh izračunao je da bi sunce sve raspoloživo gorivo potrošilo za 30.000 godina, a znanstvenici su znali da je sunce mnogo starije, očito krajnjeg odgovora još nema.⁵¹

PITANJE SVIJESTI

No, kako bi bolje pojasnila cijelu priču o Geji kao svjesnom samoregulirajućem sustavu, smatram korisnim navesti knjigu “Svemir svjestan sebe”, u kojoj autor Amit Goswami pokušava približiti što bi svijest uopće bila, te kako ju definirati. U ovoj knjizi Dr. sc. Amit Goswami profesor fizike i autor brojnih znanstvenih radova, kroz razne primjere, fokusirajući se na kvantnu fiziku i svjetski poznate znanstvenike, pokušava objasniti kako se kreira stvarnost, kako svijest manifestira materijalni svijet, te što bi to u konačnici bila svijest? Čitajući knjigu nailazila sam na određene paragrafe, koji su mi djelovali bitnima za spomenuti, jer sam u njima pronašla poveznicu sa teorijom Geje i problemom znanstveno religijske domene u teoriji Geje. Pa tako npr; autor govori o čuvenoj filozofiji dualizma i podjeli svijeta na materijalnu sferu (domenu znanosti), te subjektivnu sferu uma (domenu religije.) Takva podjela svijeta fluktuirala između vidljivog, znanstveno dokazanog i probabilističkog, koje počiva na vjeri.⁵² Smatram da baš ta fluktuacija između znanosti i religije ključna za bolje shvaćanje teorije Geje, ali je također i problematična, jer nam zadaje muke, kada trebamo odrediti granice koje su porozne i zamagljene.

Prema Goswamiju kretanja čestica u prostoru nikad nisu stopostotno sigurna, niti možemo u potpunosti definirati položaj i brzinu elektrona, pa tako sa svakim pokušajem određenja jednog, zamagljujemo drugo, stoga se uvjeti za izračun kretanja neke čestice, nikada ne mogu odrediti u globalu.⁵³ Zašto ovo navodim? Zato jer smatram da se takvim pristupom i znanstvenim istraživanjima u fizici može dokazati u kojoj mjeri je teorija Geje neodređena, tj. u kojoj mjeri ne možemo biti sigurni u njenu točnost. Možda se čini malo apsurdno uspoređivati dvije kompletno različite sfere na ovakav način, ali smatram da samo pitanje svijesti o kojem autor govori, nije ništa drugo doli pitanje teorije Geje, jer ako je kao što autor kaže svijest ono jedno, koje ne poznaje pojam drugo, postavljam si pitanje što bi bilo, kada bi se naši vrijednosni sudovi u potpunosti izmijenili i kada na prirodu ne bismo gledali kao na “ono drugo” kao na odvojeni entitet, koji je “nešto drugo” od nas samih, već kada bismo ju gledali kao na čistu svijest, koja je ono isto što smo i mi?⁵⁴ Da li bi se u takvom svijetu, sa holističkim pristupom drugačije odnosili prema svemu što nas okružuje?

---

⁵¹ The God particle; Leon Lenderman; str;170-171 Izvori;2000;Zagreb

⁵²The self-aware universe;Dr.Sc.Amit Goswami;str 15;Teledisk;2011

⁵³ The self-aware universe;Dr.Sc.Amit Goswami;str 35;Teledisk;2011

⁵⁴ The self-aware universe;Dr.Sc.Amit Goswami;str 191-198;Teledisk;2011

Smatram da postoji beskraj sličnih pitanja na koja ni znanost, ni religija nikad ne će moći dati konačne odgovore, te da se u svemu uvodi doza skepticizma. No, to ne znači da trebamo prestati istraživati i pokušati dobiti odgovore na neka pitanja, ili barem djelomično pokušati razumjeti svijet u sebi i oko sebe. Također, mislim da problem nastaje u momentu odjeljivanja, tj. pretapanja holističkog pristupa u dualni svijet, u podjelu između materijalnog realizma koji se nalazi u suprotnosti sa monističkim idealizmom. Citiram autora; "Temeljna pretpostavka materijalista jest da negdje postoji objektivni materijalni univerzum koji je neovisan od nas, ova pretpostavka neprijeporno ima određenu praktičnu vrijednost, a često se smatra nužnom za smislenu praksu znanosti. Je li uistinu valjana? Kvantna fizika govori da biramo koji će aspekt – val ili česticu- kvantni objekt razotkriti u danoj situaciji. Štoviše, naše opažanje urušava kvantni valni paket na lokaliziranu česticu, dok su subjekti i objekti neraskidivo ispremišani zajedno. Ako su subjekti i objekti ovako međusobno isprepleteni, kako možemo zagovarati pretpostavku snažne objektivnosti? (Dr.Sc.Amit Goswami, Richard E.Reed, Maggie Goswami, 2011)

Nadovezujući se na misao autora, rekla bih kako mi se čini bespotrebno odjeljivati materijalni realizam i monistički idealizam, ali ipak to ne znači da ne trebamo biti svjesni da ta dva različita pristupa postoje i da su nužna, kako bismo kroz njih mogli bolje objasniti i pozicionirati naše mjesto u svemiru. Samim time što takvim izučavanjem teorija, možemo lakše odrediti generalno pitanje svijesti, oko kojeg znanost toliko beskrajno debatira sa protutežom pitanja; je li mozak opažača prije svijesti, ili je svijest prije mozga? ⁵⁵ Amit Goswami u jednom djelu knjige za usporedbu uzima primjer borbe Arjune u indijskoj svetoj knjizi Bhagavad Giti, gdje se Arjuna bori protiv vlastita roda, i to predstavlja kao unutarnju borbu između ljudi i njihovog ega, te vrijednosnog sustava koji je nametnut.⁵⁶ Rekla bih da borba Arjune protiv vlastita roda zapravo metafora borbi koje vodimo protiv samih sebe, sa svojim mislima, kada se propitkujemo jesu li naši postupci ispravni i je li ono što činimo, zaista ono što želimo, ili je to nešto što nesvjesno činimo, kako bismo se uklopili u postojeću sliku svijeta?

Prema Goswamiju svemir je samosvjestan kroz nas, a naš mozak je dualni kvantni sustav, koji je jedinstven kao mjesto u kojem se zbiva samo-referencija cijelog svemira.⁵⁷ Mislim da je Geja baš kao i svemir samosvjesna kroz nas, no problem je što je nama ta dimenzija nevidljiva, a dočim je nešto nevidljivo teško je prihvatiti, pošto djeluje neshvatljivo. Goswami kaže da se ograničenost javlja u tome što imamo programe na koje smo naučeni i koji djeluju kao uzročno posljedične veze, pa se mi tako u svom neznanju poistovjećujemo sa svojom ograničenom verzijom; ja sam ovo tijelo-um.⁵⁸ Zapitajmo se što bi bilo, kada bi smo na same sebe gledali drugačije? Kada

---

⁵⁵ The self-aware universe;Dr.Sc.Amit Goswami;str 198;Teledisk;2011

⁵⁶ The self-aware universe;Dr.Sc.Amit Goswami;str 210;Teledisk;2011

⁵⁷ The self-aware universe;Dr.Sc.Amit Goswami;str 181;Teledisk;2011

⁵⁸ The self-aware universe;Dr.Sc.Amit Goswami;str 183;Teledisk;2011

bismo promijenili svoja stajališta i mišljenja u vezi intrinzičnih pitanja kao što su; Tko smo i što je sve oko nas u odnosu na nas? U jednom od provedenih eksperimenata Goswami navodi iznenađujuće pozitivne rezultate. Radi se o eksperimentu gdje dvije osobe meditiraju zajedno i povezane su procesom promatranja na daljinu, a odgovor na eksperiment je pozitivan, jer je ustanovljeno da njihovi moždani valovi pokazuju koherenciju, tj. da su usklađeni i da su uspostavili izravnu ne-lokalnu vezu, nakon čega je uspostavljen kontakt na daljinu.⁵⁹ Spominjem ovaj eksperiment, jer ga mogu usporediti sa Gejom čiji relacijski sustav savršenog prijenosa informacija, na neki nadnaravni način uvijek uspije naći rješenje, za svaki problem, za svaku kataklizmu. Mislim da je Gejina povezanost zadivljujuća, isto kao i kontakt dvije osobe na daljinu u navedenom primjeru, te se između njih može povući paralela koja bi zaintrigirala i najvećeg skeptika.

U nastavku ću pisati nešto o dokumentarcu "Tawai"- A voice from the forest, koji se nadovezuje na temu pitanja svijesti i u kojem Britanac Bruce Perry boravi sa domorocima, ovaj put putujući u Borneo, gdje priča sa plemenom Penam, koji mu govore o svojoj komunikaciji sa prirodom.⁶⁰ Jedna od zanimljivih informacija je da Penam pleme zna hoće li biti sezone voća ili ne i to sve prema glasanju jedne od ptica, koja im daje znak ovisno o intenzitetu i količini svog glasanja. U razgovoru sa plemenom Bruce Perry od jednog starješine doznaje da moramo prvo spoznati sebe iznutra, kako bismo mogli spoznati svijet izvan i to je za njih uvjetno rečeno jedno od pravila prema kojima žive, jer smatraju da je jako teško imati koncentraciju uma, te isprazniti um od svih viškova. Penam pleme naspram Tawai šume osjeća povezanost, kao što majka osjeća povezanost sa svojim djetetom. Ona ih prehranjuje, ona je njihov izvor života i sa njom osjećaju enormnu povezanost. Način na koji Penam pleme djeluje je u potpunosti različit od našeg načina življenja. Njihovo društvo je društvo konstruirano bez hijerarhija. To je društvo koje ne počiva na pitanjima moći, nadmetanja i zgrtanja, već je njihova osnova dijeljenje, koje ne samo da je nužno, nego se podrazumijeva jedinim ispravnim načinom života. Takvo odnošenje među članovima plemena se preslikava i na njihov odnos sa prirodom. Kada idu sjeći drvo, oni prvo pitaju šumu što mogu sjeći, a što ne. Za njih je priroda "ono jedno sa njima", dok za današnjeg modernog čovjeka, životom u monetarnom sustavu nije potrebno biti povezan i dobro poznavati osobu/prirodu da bismo nešto kupili/uzeli od nje. Perry kaže da je to prokletstvo našeg društva, jer su temeljne vrijednosti krivo postavljene. Mislim da se u takvom društvu sve rjeđe postavlja pitanje svijesti prirode, baš zato jer ju tretiramo kao objekt, a ne živo biće.

---

⁵⁹ The self-aware universe; Dr.Sc.Amit Goswami; str 164-165; Teledisk; 2011

⁶⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=4ZJEMYjsPqI>

EVOLUCIJA / KREACIONIZAM

Osvrnimo se opet na Liptona i Bhaermana, koji govore o remisiji planeta, sa uvjerenjem da ljudi posjeduju sposobnost promjene kolektivnih uvjerenja i dogmi, koje bi u suštini mogle voditi do potpuno suprotnog ishoda od negativnih predviđanja o kojima Lovelock govori u Osveti Geje. Oni nas dovode u propitkivanje svega onoga u što smo do sada vjerovali, sa pričama o raspadu strukture i izrastanju nečeg novog, što je u biosferi sasvim logični slijed događaja i što odlično uprizoruju na primjeru gusjenice, koja se pretvara u leptira, što je usporedba za promjenu stanja ljudske svijesti na putu do holizma, rekla bih za čovjekovu metamorfozu i let. ⁶¹

Dok sam čitala Spontanu evoluciju, bilježila sam dijelove koji su mi se činili najinteresantnijima za istaknuti, pa bi tako u nastavku voljela citirati uvodnu rečenicu knjige, koja objašnjava što bi zapravo bila spontana evolucija. Citiram autore; "Spontana evolucija iznosi ideju da ovaj planet očekuje čudesno iscjeljenje, čim prihvatimo svoju novu odgovornost da zemaljski vrt zajednički negujemo, a ne da se sukobljavamo oko teritorija. Kada kritična masa ljudi istinski prihvati ovo uvjerenje srcem i umom, kada doista započne živjeti u skladu sa tom istinom, naš će svijet izroniti iz tame, u procesu kojeg slobodno možemo nazvati spontana evolucija."⁶² Ono što se zapravo pokušava napomenuti jest kako "ono drugdje" ne postoji, te kako je ovaj planet jedino što imamo i stoga bismo ga trebali čuvati kao kap vode na dlanu. Citiram; "Drugdje ne postoji, državne granice nisu mogle zaustaviti radioaktivni val iz Černobila, niti itko može spriječiti vjetar da zagađeni zrak iz Kine proširi Azijom."⁶³

Zaista se trebamo zapitati, što će se dogoditi ako nastavimo sa svekolikim zagađenjem jedinog živućeg mjesta za koje znamo? U nastavku se navode dvije različite perspektive poimanja evolucije, jedan način gledanja na svijet zastupa znanstveni materijalizam, dok se na drugoj strani nalazi kreacionizam. Ove dvije strane zastupaju potpuno različita gledišta i poimanja samog pojma evolucije. Dok bi za znanstvene materijaliste evolucija predstavljala Darwinističko gledanje na razvoj – tj ono čiji je argument sličan uvjerenju da bi neograničen broj majmuna, koji tipkaju po neograničenom broju tastatura, za neko neograničeno vrijeme stvorio Shakespeareova djela, drugim riječima da novi životni oblici nastaju sasvim slučajno. ⁶⁴

Za kreacioniste evolucija predstavlja spoj organiziranih informacija, koje su postupno pretvarale u kompleksne fizičke oblike, a oslanjaju se na Sokratovu pretpostavku da su nevidljivi oblici, ili duše, odgovorne za oblikovanje fizičke ravni, što ne predstavlja nikakvu slučajnost, nego savršeno stvoreni mehanizam, koji je samosvjestan i samoodrživ, te označava svrhoviti proces, gdje organizmi opstaju putem prilagodbe,

⁶¹ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 8-14

⁶² Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 14

⁶³ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 15

⁶⁴ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 17

tokom izmjenjivanja okoliša Geje.⁶⁵ Autori tako zastupaju novu znanost, koja sugerira da je evolucija konkretizirana na primjeru živih bića, kao međuovisnih pripadnika, koji kreiraju i sudjeluju u zajednici, gdje je važan svaki pojedinačni element, koji cjelini daje svoj doprinos.⁶⁶ Usporedila bih ovo sa mehanizmom sata, koji savršeno funkcionira, jedino ako su svi dijelovi usklađeni i uspostavljeni, tako da odgovarajuće funkcije imaju svoju poziciju i zadatak djelovanja, koji odgovara djelovanju cijelog mehanizma. Dočim jedna funkcija nije upotrebljiva, dolazi do pada sistema, ili u ovom slučaju pokvarenog sata. Na isti način bih rekla da ljudi samim postojanjem i razmišljanjem uvelike mogu utjecati na ovaj savršen mehanizam, koji Geja održava bilijunima godina. Slažem se sa autorima koji zastupaju kreacionizam i mislim da je to jedini ispravni put do iscjeljenja Geje, baš zato jer priroda uvijek teži skladu i ravnoteži, a kreacionizam se fokusira baš na tom elementu postepenog prilagođavanja i djelovanja zajedničkim nastojanjima.

Lipton i Bhaerman kazuju da su ljudi poput svakog živućeg organizma u biosferi, te da su i oni tu da bi poticali i očuvali sklad i ravnotežu. No, ona razlika koja nas čini značajno drugačijima, jest činjenica da smo mi svjesni našeg evolucijskog procesa, te pomoću naše razvijene svijesti biramo na koji način ćemo djelovati i hoćemo li biti usklađeni sa Gejom.⁶⁷ Knjiga Spontana evolucija na jako dobar način pojašnjava zašto smo tu gdje jesmo, i što nas je dovelo do postepenog odcjepljivanja od prirode, te kako su se sva naša uvjerenja i pogledi na život stropoštali u momentu istrebljenja animizma, domorodačkih plemena, vjerovanja u nevidljivo, te nadolaskom znanstvenog materijalizma.⁶⁸ Naravno ovo je čitava procedura, koja se odvija stoljećima, i uspoređuje se sa Gausovom krivuljom, te implicira na to kako je pad krivulje nužan, da bi došlo do ponovnog uspona i promjene stanja svijesti.⁶⁹ Citiram uvod u poglavlje; Ako se svoje priče držite k'o pijan plotu, kod plotu ćete i ostati.”⁷⁰ Uz to ukazujem na svima nam dobro znanu Einsteinovu izreku; “Ludilo definira činjenje istih stvari uvijek iznova, uz očekivanje različitog ishoda”, stoga Vam postavljam pitanje, koje se proteže kroz cijeli rad, a to je;

Što bi se dogodilo kad bi svi ljudi, momentalno izmijenili cjelokupni sistem vjerovanja i kad bi se prestali držati svojih priča, te promijenili način razmišljanja? Da li bi ovaj svijet napokon postao normalan, da li bi moguća propast naše vrste bila obustavljena? Jer ovdje ključan problem po meni nije opstanak Geje. Geja se snalazila sa raznim katastrofama, meteorima i potresima i prije nego što smo mi uopće i poljubili njeno tlo. Glavnim pitanjem držim opstanak naše vrste, koja je u mnogočemu da se tako izrazim “krhkija” od Geje. Imam dojam da je samo pitanje vremena, kada će se naša draga zemlja oboružati i otarasiti nas se, isto kao što i mi odalavimo napasne

---

⁶⁵ Spontana evolucija; Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str216

⁶⁶ Spontana evolucija; Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 216-217

⁶⁷ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 217

⁶⁸ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 60-82

⁶⁹ Spontana evolucija; Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 66-82

⁷⁰ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 61

komarce, koji nas bodu i ispijaju nam krv. U ovom slučaju smo mi ti komarci koji crpe zemljine resurse, za svoje prekomjerne potrebe. Domoroci su živjeli u skladu sa prirodom, održavali su ravnotežu sa njenim ciklusima, poštivali su je i bili zahvalni na svakom daru, nažalost kažu autori; “Blještavilo tehnologije zamračilo je čovjekovu vezu sa prirodom, a težnja ka tehnološkom napretku doprinijela je neskladu, neravnoteži i svjetskim krizama.”⁷¹

INTELIGENCIJA PRIRODE

Uvod u knjigu *Inteligencija u prirodi* započinje izrekom Heraklita koja glasi; “Priroda voli sakrivati se”⁷² Ovom rečenicom Narby započinje svoju knjigu koja ostavlja dojam ekstatičnog putovanja područjima Amazone, u komunikaciji sa šamanima i plemenima, gdje Narby kroz svoje antropološko istraživanje pokušava doznati do kuda seže inteligencija u prirodi, te nam na određenim primjerima koje ću navesti u nastavku, opisuje inteligenciju i umreženost svih kozmičkih sinergija.⁷³ Narby navodi radove biologa proizišle krajem 90-tih godina prošlog stoljeća, u kojima mnoge novije studije, ukazuju na to da čak i one najjednostavnije supstance posjeduju memoriju i inteligentne karakteristike. Ove studije su pokazale da sluznjače, jednostanične sluzave plijesni koje nemaju mozak, mogu naći put iz labirinta, te da se pčele i mravi za koje nam djeluje nepojmljivo, služe veoma kompleksnim konceptima, tj. mogu rješavati zaista složene zadatke.⁷⁴ Polazeći od tih dokazanih činjenica, zaista gubimo sve moguće razloge za propitkivanje i sumnjanje u postojanje Geje. Ako je cijeli sustav tako savršeno programiran i dizajniran, postavljam Vam pitanje u kojoj mjeri su onda zaista realne šanse da je cijeli razvoj samo nasumični odabir stvaranja vrsti? Na svom proputovanju Narby posjećuje ženu po imenu Laine Roth, estonka koja svoj život posvećuje bavljenju travarstvom. U komunikaciji sa njom Narby ju odlučuje pitati za mišljenje o inteligenciji u prirodi, na što Roth kaže da je priroda zapravo u mnogočemu tajanstvena i nedokučiva, te nije moguće proniknuti u sve njene pore i doznati odgovore na sva pitanja. Ona kazuje kako će priroda zauvijek ostati tajna i zbog toga se Narby nakon tog susreta zapita; ima li uopće smisla pokušati steći znanje o tome na koji način priroda zna, ako se konačne istine nikada nećemo domoći?⁷⁵ Rekla bih da je u nastavku Narby htio prenesti pouku da otkrivanje tajne koju čuva priroda, nije ono što je suštinski bitno, već je bitna naša želja za istraživanjem i većom povezanosti sa prirodom, kako bismo kroz nju doznali što više o sebi.

---

⁷¹ Spontana evolucija; Dr. Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk; 2010; str 62-63

⁷² Jeremy Narby; *Inteligencija u prirodi*; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012

⁷³ Jeremy Narby; *Inteligencija u prirodi*; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012

⁷⁴ Jeremy Narby; *Inteligencija u prirodi*; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012; str:14

⁷⁵ Jeremy Narby; *Inteligencija u prirodi*; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012; str:15-17

Na primjeru Makavija- južnoameričkih ptica, doznajemo kako se te ptice hrane glinom, koju druge životinje ne podnose, ali je za njih korisna, jer uklanja toksine iz tijela, te tako predstavlja glavnu namirnicu. No, to nije ono što je ovdje ključno, jedan drugi dio me najviše fascinirao, a to je činjenica da ponašanje tih ptica u velikoj mjeri podsjeća na ljudsko, baš zato jer se te ptice okupljaju u velikom broju, stvaraju ogroman žamor i zovu na gozbu, a ponekad čak mogu odigrati toliko mudro da podignu lažnu uzbunu, ne bi li potjerale druge ptice, koje u strahu odlete i njima ostave obrok – kukce koje su istjerale iz drveća.⁷⁶ Kroz razgovor sa jednim od šamana Narby doznaje kako je u prirodi prije bilo moguće razgovarati sa životinjama, ali što je više prirode uništeno, to se sve veći broj duhova tih životinja sele na neka druga, manje uništena, nepoznata mjesta.

On kaže; “Sada više nije moguće ostvariti taj kontakt, i to zato što je priroda poprilično kontaminirana.”⁷⁷ Mislim da problem odvajanja od prirode nastaje percipiranjem znanosti kao čisto objektivne, materijalne domene, koja ne treba vjerovati u ono nevidljivo, i koja stvara svoj kredibilitet jedino na postulatima, koji su materijalno potkrijepljeni. Citiram odgovor na pitanje; zašto znanstvenici imaju poteškoća sa shvaćanjem duhovne strane prirodnog svijeta? Stručnjak koji predstavlja narod Shawi i sa kojim je Narby pričao kaže; “Znanost želi vidjeti konkretan dokaz, koji nastoji odgovoriti na pitanja koja si postavlja. I mi u urođeničkom svijetu vjerujemo u materijalno. Drveće postoji, kao tvar, kao sirovina, kao ogrjev. Ali ono nije samo ta materijalna egzistencija. Duboko unutra, to su također živa bića.”⁷⁸ Ono što je bitno za reći jest da narod Shawi smatra kako sva živa bića imaju duše, te kada ih ne bi imala, ne bi bilo ni razloga za život, ali ona ne samo da imaju duše nego i misle, i to možemo vidjeti na primjeru mrava, koji spremaju svoje namirnice, znaju gdje im se nalazi hrana, idu po nju, vraćaju se, te savršeno skladno funkcioniraju u jednom hijerarhijskom odnosu od matice do radnika.⁷⁹

ČOVJEK / ZNANOST / RELIGIJA

Knjiga na koju ću se u nastavku referirati je djelo dva autora po imenu Pascal Canfin i Peter Staime, a tema ove knjige su klimatske promjene i čovjekova djelovanja na okoliš. Autori nam pokušavaju približiti sve aspekte za bolje razumijevanje svjetske politike prema klimatskim promjenama, kada govore o povišenju temperature i o današnjem definitivno potvrđenom utjecaju čovjeka na klimatske poremećaje.⁸⁰ Autori za primjer uzimaju protokol iz Kyota, koji baš i nije polučio dobrim ishodom, s

---

⁷⁶ Jeremy Narby; Inteligencija u prirodi; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012;str;20-25

⁷⁷ Jeremy Narby; Inteligencija u prirodi; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012;str;34

⁷⁸ Jeremy Narby; Inteligencija u prirodi; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012;str;35

⁷⁹ Jeremy Narby; Inteligencija u prirodi; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012;str;35-37

⁸⁰ Klima-30 pitanja za razumijevanje Konferencije u Parizu; Pascal Canfin, Peter Staime;str 21-22; Tim press;2015;Zagreb

obzirom da američki kongres odbija ratificirati svaki sporazum, koji u sebi ne bi sadržavao obvezivanje zemalja u razvoju.⁸¹ No, to je samo jedan od mnogo primjera, gdje autori skoro svaku od članica europske unije ponaosob analiziraju i navode njihovu učinkovitost u suspendiranju svojih djelovanja na klimatske promjene. Pa tako navode Njemačku kao velesilu, koja je predvodnica energetske učinkovitosti i čija je energetska strategija jedna od najrevolucionarnijih u svijetu, nasuprot Francuske koja se baš i nije pokazala uspješnom u svojim suspenzijama zagađivanja.⁸² Jedan od velikih problema su zemlje ubrzanog razvoja, koje uključuju osobito ne-egalitarističke države, što su se dugo vremena prezentirale kao siromašne sa brojnim bogatašima, ali im se ta putanja iskrivila, s obzirom na to da od kraja 20-tog stoljeća bilježe porast emisija plinova i zagađenja, pa tako idu smjerom da u nedogledno vrijeme postanu bogate zemlje sa brojnim siromasima, a takve zemlje su znatno izloženije klimatskim poremećajima nego Europa ili Japan; neke od njih su Brazil, Indija, Južnoafrička republika.⁸³ Nadovezujući se na temu čovjekova djelovanja na okoliš reći ću nešto više o specifičnom slučaju Barton izvora u Austinu. Analiza autora detektira tri interkonektirane percepcije Barton izvora koje mještani pokušavaju spasiti svojom S.O.S (save our springs) koalicijom, protiv razvoja nekretnina u zonama okoliša koje su navedene kao osjetljive.⁸⁴ Autori navode kako ispitanici, točnije građani/mještani govore da osjećaju spiritualnu povezanost sa izvorima. U tom smislu za njih izvori predstavljaju sveto mjesto i svojevrsni hram, no ne samo to, oni su također i odmor od svakodnevice.⁸⁵ Barton izvori nisu "samo priroda" kojoj se pojedinci dive, već su i rekreacijski prostor u kojem posjetiocu mogu plivati i osjećati se povezano sa duhom planeta, stoga su oni sveto mjesto na jednoj višoj razini, koja za mještane predstavlja sve one elemente koji premašuju ovozemaljsko i zalaze u sferu transcendentalnog, postajući svojevrsni sedativ, koji dovodi u meditativno stanje.⁸⁶ Stoga smatram da su ovi izvori jako posebni i time još jedan razlog više za njihovo očuvanje. Autori tvrde kako sveti prostor izvora na neki način sakralizira zajednicu, pa tako za stanovnike zajednice postaje centar svijeta. No, to nije jedino što Barton izvori pružaju, mnogi od ispitanika tvrde da dolaze na izvore, zato jer tamo gube dojam o vremenu i dobiju

---

⁸¹ Klima-30 pitanja za razumijevanje Konferencije u Parizu; Pascal Canfin, Peter Staime;str 33; Tim press;2015;Zagreb

⁸² Klima-30 pitanja za razumijevanje Konferencije u Parizu; Pascal Canfin, Peter Staime;str 46-47; Tim press;2015;Zagreb

⁸³ Klima-30 pitanja za razumijevanje Konferencije u Parizu; Pascal Canfin, Peter Staime;str63-64; Tim press;2015;Zagreb

⁸⁴ God meets Gaia in Austin, Texas; A case Study of environmentalism as implicit religion; John P. Bartkowski & W. Scott Swearingen; Vol.38;No 4. str;312; Religious research asociation;1997

⁸⁵ God meets Gaia in Austin, John P. Bartkowski & W. Scott Swearingen; Vol.38;No 4. str;313-314; Religious research asociation;1997

⁸⁶God meets Gaia in Austin, Texas; John P. Bartkowski & W. Scott Swearingen; Vol.38;No4. str;315; Religious research asociation;1997

osjećaj bezvremenske prožetosti, pa u tom smislu na izvorima postoji i povijesna transcendencija, jer posjetioci na neki način mogu putovati kroz vrijeme, s obzirom da su samim boravkom tamo svjesni koliko ljudi i koliko uspomena veže uz taj isti prostor, uz te iste izvore.⁸⁷ Referirajući se na Durkheima, autori napominju kako sveti izvori nisu samo interakcija između individue i njegovog/njenog doživljaja transcendentalne realnosti, već su oni sveti prostori konstruirani kao važni simboli koji reprezentiraju zajednicu.⁸⁸

Mircea Eliade navodi termin "Axis Mundi" koji se odnosi na centar svijeta, u ovom kontekstu autori se tim terminom služe za sam naziv izvora, jer oni predstavljaju kontinuitet kroz vrijeme, kao vezivno tkivo, koje spaja priče sadašnjih generacija sa prošlima, pa tako i veću povezanost ljudi.⁸⁹ Na Barton izvorima vlada egalitarnost, jer priroda ne poznaje simbole razlike, pa ljudi osjećaju integraciju i koheziju grupe, no također i dozu intime, što potvrđuje izvore mjestom koje definira zajednicu i daje joj smisao, stoga je borba za njegovo očuvanje toliko značajna.⁹⁰ Autori tvrde da su izvori duša Austina i da mu pružaju jedinstveni identitet, dok jedan od ispitanika kaže da mjesta inherentno posjeduju neku vrstu duha ili duše.⁹¹ U tom tonu bih se nadovezala na prethodnu misao i rekla kako smatram da mi je ova studija definitivno pružila bolji uvid u problem preplitanja socioloških i religijskih komponenti, te kako na odličan način pokazuje značaj izvora za mještane i put kojim bi se ove dvije komponente trebale inkorporirati i uskladiti, kako bi našle što bolje rješenje za zajednicu.

Sljedeći problem religijskih komponenti, koje su uvijek neposredno upletene u znanost, spomenula bih Mary Midgley, koja u svom tekstu "Individualism and the concept of Gaia" govori o teoriji Geje, ali sa novim načinima promišljanja o ovom terminu.⁹² U samom uvodu članka Midgley spominje Platona koji je rekao da je zemlja živuće biće, dok nasuprot tome kršćanska ortodoksna doktrina, takav način gledanja na zemlju smatra poganskim i tu u samom startu vidimo razilaženje u mišljenju, za

---

⁸⁷ God meets Gaia in Austin, Texas; John P. Bartkowski & W. Scott Swearingen; Vol.38;No4. str;316; Religious research asociation;1997

⁸⁸ God meets Gaia in Austin, Texas; John P. Bartkowski & W. Scott Swearingen; Vol.38;No4. str;316; Religious research asociation;1997

⁸⁹ God meets Gaia in Austin, Texas; John P. Bartkowski & W. Scott Swearingen; Vol.38;No4. str;317; Religious research asociation;1997

⁹⁰ God meets Gaia in Austin, Texas; John P. Bartkowski & W. Scott Swearingen; Vol.38;No4. str;318-320; Religious research asociation;1997

⁹¹ God meets Gaia in Austin, Texas; John P. Bartkowski & W. Scott Swearingen; Vol.38;No4. str;320; Religious research asociation;1997

⁹² Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;Cambridge university press;Review of international studies; str;29;Dec,2000

koje smatram da na mnoge načine stvara dodatne komplikacije i probleme, jer neupitno pridodaje osnaživanju dva polariteta, umjesto da ih se pokuša sagledati na drugi način.⁹³ No, ono što je ključno jest da je teorija/ideja Geje kako kaže Midgley zapravo lijek za naše sadašnje distorzije pogleda na svijet, premda su trenutni načini razmišljanja i dalje usredotočeni na individualizam, iako postoje naznake da se postepeno odmičemo od toga pogleda.⁹⁴ Prema Midgley sama ideja zemljine biosfere kao samoodrživog razvoja je zapravo jako korisna u kontekstu očuvanja okoliša. To ne samo da je korisna ideja, već je i znanstveno potrebna, jer znanost nakon svega nije inertan prostor neutralnih činjenica, već ih uvijek organizira prema sadržajima izvučenim iz svakodnevice i svakodnevnog načina razmišljanja.⁹⁵

Midgley navodi Lovelocka, čiji način razmišljanja nudi implikacije, koje nadmašuju domet znanosti općenito, pa tako u tom kontekstu smatram da je Midgley htjela reći da teorija Geje dopire na nedokučiva i za znanost teško objašnjiva mjesta.⁹⁶ Meni ovdje osobito zanimljiv primjer, jest usporedba atmosfere Marsa i Venere, sa atmosferom zemlje, tokom koje je Lovelock uočio znakovite razlike. Dok su Mars i Venera statični i mrtvi planeti, koji imaju pretežito i-reaktivne plinove, zemlja je planet koji obiluje raznovrsnošću energije i iskoristivih plinova, pa se tako postavlja pitanje; “Da li je moguće da je život na zemlji, ne samo stvorio atmosferu, već ju je i regulirao, na sebi odgovarajući način, pogodan za organizme?”⁹⁷ Jedan od osnovnih plinova je ugljični dioksid, kojeg živa bića koriste pri formiranju svojih tijela, dok je zemljina atmosfera nestabilna mješavina plinova, koja premda se stalno mijenja i dalje uspijeva zadržati balans u svojoj kompoziciji kroz duge periode vremena.⁹⁸ Osobito interesantan podatak jest da je za vrijeme postojanja života na zemlji sunce postalo 25% toplije, ali je temperatura i dalje ostala stalna, za razliku od Venere koja se nastavila zagrijavati, sve dok nije dosegla temperaturu nepovoljnu za život, a po tome vidimo u kojoj mjeri je čudesan način na koji zemlja uspijeva apsorbirati i regulirati sve nepoželjne elemente.⁹⁹ Midgley navodi biologinju Lynn Margulis koja kaže kako je tlo živo, ono je “muzej prošlih života” za kojeg je kao mješavinu bakterija, spora i mikroskopskih organizama, od najsitnijih oblika života do životinjskog svijeta, nemoguće odrediti granicu kretanja života.¹⁰⁰ Drugim riječima mislim da nam Margulis želi reći kako je život sve i kako se nalazi u svemu. Midgley želi ukazati na to koliko je život sam po sebi ključan za smjer kretanja i razvoj zemlje, pa se tako značaj koncepta Geje tiče generalnog okvira naših misli, jer nam pruža novi uvid, ne samo na zemlju, već i na to kako percipiramo sam pojam “život” u odnosu na sebe i druge.¹⁰¹ Ona na primjeru

---

⁹³ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;29-30;Dec,2000

⁹⁴ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;29;Dec,2000

⁹⁵ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;30;Dec,2000

⁹⁶ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;30;Dec,2000

⁹⁷ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;31;Dec,2000

⁹⁸ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;31;Dec,2000

⁹⁹ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;30;Dec,2000

¹⁰⁰ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;32;Dec,2000

¹⁰¹ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;32;Dec,2000

jednog akvarija sa mnogo prozora želi ukazati na to kako su se neka stajališta, primjerice Galileova, koja su od strane znanosti i pape bila neprihvatljiva, prihvatila dočim se izmijenio kontekst, tj. dočim su zamijenjena stakla, kroz koja se promatrao akvarij, koji je metafora za naš svijet.¹⁰² Zanimljiva činjenica jest da je sam naziv (Gaia), koji potječe od grčkog naziva za božicu zemlje, povećao interes ljudi za teoriju Geje. Prije toga, interes nije bio u tolikoj mjeri, kao nakon tog saznanja.¹⁰³ Ono što se dešava u našoj kulturi kaže Midgley, jest to da je u sadašnjosti mnogim ljudima iznenađujuće, da jedna takva teorija kao Geja, može biti široko rasprostranjena i da obuhvaća oba aspekta (znanost i religiju), a sve to je osobito iznenađujuće, zato jer su tokom prošlog stoljeća naše ideje religije, znanosti i života općenito, bile iskrivljene na način da je ta dva termina bilo teško promatrati kroz prizmu jednoga i neodvojivog.¹⁰⁴ Po meni je ključna rečenica ovog teksta ta da je za Lovelocka Geja religijski koncept, u istoj mjeri koliko i znanstveni. Stoga oni nisu odvojeni, nego tvore jedan način razmišljanja.¹⁰⁵ Nadovezala bih se na tu misao mišlju "Kako bismo našim životima dali smisao, moramo gledati na stvari kao nešto što je značajno samo po sebi, a ne u svezi sa nečim drugim. Time bi naš vrijednosni sustav trebao prevladati poznate granice i dospjeti na planinu, sa koje bismo mogli vidjeti stvari oko sebe u drugom obliku.

Rekla bih da je glavni problem današnjice iskvarena vizija čovjeka naspram okoline. Smatram da ta iskvarena vizija postaje ponor i zapreka mogućem povezivanju prirode i čovjeka. Na takva povezivanja između čovjeka i prirode se gleda kao na mitologiju, kao nešto davno, zaboravljeno, što se prezentira poput bajke za malu djecu, i to sve nadolaskom znanstvenog materijalizma, kad se odbacuju drevna vjerovanja i rituali.¹⁰⁶ Na kraju svega dok sada sjedimo ovdje možemo si postaviti pitanje u kojoj mjeri smo mi kao individue posrednici pri onečišćenju Geje? U kojoj mjeri djelujemo za njen oporavak, a u kojoj samo pričamo o tom problemu i ne poduzimamo ništa, dok se prirodne katastrofe i globalno zatopljenje i dalje zbivaju svakog trena. Da li se teorija Geje samo replicira, poput priče evolucije nasuprot kreacionizmu? Kao što i sa tih strana vidimo opozicije skupina različitih interesa, tako i u teoriji Geje opet nailazimo na otpor onih koji vjeruju u nešto drugo, naspram onih koji smatraju da je teorija Geje točna. Kako god da gledamo, potreban je novi pogled na svijet, pogled čije rješenje nije polemika između dvije opozicije, već drugačija shematska struktura i djelovanje.

Tokom čitanja Lovelockove teorije Geje došla sam do zaključka da je Lovelock Geju opisao na pomalo religijski, fanatični način. Iako vjerujem da je njegova teorija poprilično točna, kao što sam navela u samom početku rada, i dalje smatram da je trebao ostaviti malo više prostora čitatelju za razmatranje teorije i unijeti u svoja djela manje vjerskog i subjektivnog pristupa. Stekla sam dojam da su njegove knjige pisane

---

¹⁰² Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;34;Dec,2000

¹⁰³ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;35;Dec,2000

¹⁰⁴ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;35;Dec,2000

¹⁰⁵ Individualism and the concept of Gaia; Mary Midgley;str;35;Dec,2000

¹⁰⁶ Spontana evolucija;Dr.Sci Bruce Lipton i Steve Bhaerman, Teledisk;2010; str 226-227

o prirodi kao živom biću, do te mjere da se mogu uspoređivati sa nekim mitom, bajkom, ili pričama iz Biblije, zato jer on doslovno govori u ime prirode, postavljajući se u perspektivu zemlje, kao nekog božanstva, koje nam sprema osvetu. Moja kritika njegove teorije u oba djela, jest da je priča malo napuhana i da nema toliko znanstveni pristup, koliko se bazirala na njegovom osobnom mišljenju i vjerovanju. No, opet to je moje osobno mišljenje, pa ni u tom pogledu ne mogu generalizirati, stoga ostavljam prostora čitateljima da prosude sami. Ono što definitivno mogu zaključiti nakon istraživanja o teoriji Geje i čitanja različitih autora, jest da je svaki pristup i unos doze subjektivizma, polučio različitim pogledima na ovu teoriju i doveo me do toga da i dalje propitkujem razna stajališta i da se zapitam što je konačna istina, i da li je uopće ima? Počevši od pitanja svijesti i vječnog pitanja; Tko sam? Tokom čitanja knjige „Svemir svjestan sebe“ shvatila sam da su varijacije odgovora na ovo pitanje beskrajne, baš kao i svemir, te zbog toga smatram da nije u čovjekovim rukama znati odgovore na sva pitanja, niti tako nešto smatram mogućim. Premda je u našoj prirodi da se pitamo, očito je da su odgovori nestabilni.

Određene knjige o kojima sam pisala u radu sam birala nasumično, jer u samom početku pisanja nisam imala točno zacrtan put kojim ću se kretati i kako pisati, tako da su pojedini dijelovi poput priče o atomima, Lendermanove božje čestice i potrage za izvorom života, nešto što je došlo sasvim nenadano, a što mi se činilo jako zanimljivim i bliskim teoriji Geje, jer govori o oblicima života od najmanjih čestica i o samom stvaranju života. Čitajući Lendermana, shvatila sam da puno odgovora i niz raznih pitanja klizi niz prste i najvećim znanstvenicima. Prema tome, mislim da su igra svemira i tajne prirode postavljene tako da se sinkronizirano odvija više raznih mogućnosti i rješenja. Stoga vjerujem da apsolutna istina ne postoji i da su ishodi bilo kakvih pitanja o prirodi varijabilni.

Za mene će priroda zauvijek ostati čisti misterij, iz tog sam se razloga i odlučila pisati o njenoj inteligenciji i dizajnu, jer je ta nedokučivost u meni probudila interes da saznam nešto više. Prvi autor koji je privukao moju pažnju je Narby i njegova knjiga „Inteligencija u prirodi“. U toku čitanja knjige nisam ni znala da ću pisati ovaj rad. Ta ideja je došla tek naknadno. Mislim da Narbijev način pisanja i priče o razgovoru sa domorocima i prirodom ima jako blisku svezu sa dokumentarcem “Tawai”- A voice from the forest, zato jer u obje priče nalazim dodirne točke, a to su razgovori članova plemena sa prirodom. U tim momentima podudarnosti ovih priča si postavljam pitanje; Gdje se nalazi granica između realnog, nama poznatog i prihvatljivog i onog mističnog, pomalo zastrašujućeg i nepoznatog? Očito za ta plemena takve direktne interakcije sa prirodom nisu ništa neobično, niti oni imaju stvoren zid između sebe i prirode, dok je za nas takav odnos nešto začuđujuće, za što smatram da rijetko tko vjeruje ostvarivim i mogućim.

Kada bih u svijetu u kojem živim išla razgovarati sa drvećem, vrlo vjerojatno bih bila smatrana ludom, dok sa druge strane znam da postoje potpuno drugačiji životi poput Penam plemena, koji predstavljaju polaritet našem viđenju svijeta i vide takvu

interakciju čovjeka i drveća sasvim prirodnom. Iz tog mogu zaključiti u kojoj mjeri religija i kultura, te trenutne znanstvene paradigme i postulati, uvjetuju naša viđenja svijeta i rukovode našim životima.

U trenutcima graničenja realnog i imaginarnog, možemo se pitati gdje i kako pozicionirati religiju naspram znanosti u teoriji Geje? U tom kontekstu ne bi ih nikako postavljala kao dva oprečna pojma, već kao dva neraskidiva elementa, koji se u teoriji uvijek nadopunjuju, poput rada desne i lijeve polutke mozga, osjećaja i intelekta, koji uvijek surađuju i ovise jedno o drugom.

Pa bih tako rekla da i mi ljudi ovisimo o prirodi. Potičući od nje, naše je djelovanje i surađivanje ključno, od intrinzične vrijednosti. Stoga je bitno hoćemo li danas otići u dućan sa krpenom vrećicom ili kupovati plastične? Bitno je hoćemo li bacati otpad posvuda i ne mariti za okoliš, ili ćemo početi voditi računa o prirodi, kao o vlastitom tijelu? Bitno je da li na prirodu gledamo, kao na svoju majku, koja nas prehranjuje, čiji zrak dišemo i čiji smo dio, ili kao na mrtvu materiju i resurs? Mislim da na sve te sitnice, koje nam se inače čine banalnima, moramo početi gledati drugim očima i promijeniti okvire i stakla, te se početi odnositi naspram prirode, kao naspram nas samih, jer to nije nešto čiji je značaj upitan, već presudan za budućnost čovječanstva.

POPIS KORIŠTENE LITERATURE:

1. Bartkowski John P. & Swearingen W. Scott; God meets Gaia in Austin; Vol. 38; No.4; Religious research asociation; 1997
2. Canfin Pascal & Staimo Peter; Klima-30 pitanja za razumijevanje Konferencije u Parizu; Tim press;2015;Zagreb
3. Emoto Masaru; Messages hidden in water; Sunmark publishing; Tokyo ;2001
4. Dr.Sc.Goswami Amit; The self-aware universe; Teledisk ;2011
5. McKibben Bill; Smrt prirode; Čovječanstvo; Klimatske promjene ;Zagreb ;2005
6. Lane Nick; Uspon života; Planetopija; Zagreb; 2012
7. Lenderman Leon; The God particle; Izvori; Zagreb; 2000
8. Lovelock James; Geja; A new look at life on earth; Zagreb; 2005
9. Lovelock James;Osveta Geje; The revenge of Gaia; Zagreb; 2006
10. Lipton Dr.Sc. Bruce & Bhaerman Steve; Spontana evolucija; Teledisk; 2010
11. Midgley Mary; Individualism and the concept of Gaia; Cambridge university press; Review of international studies; December,2000
12. Narby Jeremy; Inteligencija u prirodi; Ima li priroda svijest?; Vbz; Zagreb; 2012
13. Springer Oskar P. & Springer Daniel; Otrovani modrozeleni planet;Meridijani;2008
14. <https://www.youtube.com/watch?v=muqtVVivZ7M>
15. <https://www.youtube.com/watch?v=4ZJEMYjsPqI>

